

> Retouradres: Postbus 16164 | 2500 BD | Den Haag

NCTV
P.J. Aalbersberg
postbus 20350
2500 EJ Den Haag

Bezoekadres:
Bezuidenhoutseweg 30
2594 AV Den Haag
T 088 9846 300
www.scp.nl

Inlichtingen bij
Debbie Verbeek-Oudijk
E d.verbeek-oudijk@scp.nl
M 0611119255

Ons kenmerk
SCP-2021/1978

Datum 7 juli 2021
Onderwerp Sociaal maatschappelijke reflectie mogelijke maatregelen Covid-19
najaar 2021

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de
datum en het kenmerk van
deze brief.*

Geachte heer Aalbersberg,

Ter voorbereiding op mogelijke toename van besmettingen in het najaar heeft u ons verzocht te reflecteren op welk instrumentarium wel en niet passend is bij drie mogelijke scenario's, en daarbij aan te sluiten bij de 'lessons learned' van de eerdere en huidige virusbestrijding. De drie scenario's betreffen 1) virus onder controle, 2) beperkte (lokale/ regionale) opleving van het virus en 3) aanzienlijke opleving van het virus, met daarbij mogelijk overbelasting van de zorg. Daarnaast vraagt u ons in te gaan op sociaal, maatschappelijk en economische maatregelen die de minst negatieve gevolgen hebben en maatregelen met de meeste negatieve gevolgen.

In lijn met onze advisering in de afgelopen maanden is het niet altijd mogelijk om een directe relatie tussen een beperkende maatregel en een gevolg te maken. We schetsen u de meest zwaarwegende maatschappelijke effecten die wij het afgelopen jaar constateerden. Het is aan de politiek om deze sociaal-maatschappelijke effecten af te zetten tegen nieuwe epidemiologische ontwikkelingen, (nieuwe) virusvarianten, mogelijke besmettingsrisico's en overbelasting van ziekenhuizen in het najaar. In lijn met eerdere advisering benadrukt het SCP het grote belang van het meewegen van de maatschappelijke effecten in de besluitvorming, gegeven de directe impact van maatregelen op het leven van burgers evenals de mogelijke lange termijn schade die kan optreden.¹

Sociaal-maatschappelijke effecten op hoofdlijnen

- De sociaal-maatschappelijke gevolgen van de crisis – zoals een lager psychisch welbevinden, eenzaamheidsgevoelens en opgelopen schulden - herstellen zich minder snel dan de besmettingscijfers. Op basis van inzichten uit eerdere crisis is de verwachting dat de sociale gevolgen nog

¹ Belangrijkste bronnen:

[SCP Dossier maatschappelijke effecten corona](#) ;
[SCP adviesbrief Bouwstenen voor Sociaal Herstel](#) ;
[Putters \(2021\) Machinekamer van de coronacrisis](#)
[Briefadvies Planbureaus Een doorstart voor de samenleving](#);
<https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>;
[Advies VNG-commissie: Sociaal sterker de crisis uit](#)

7 juli 2021

Ons kenmerk
SCP-2021/1978

lange tijd merkbaar zullen zijn in bijvoorbeeld armoedecijfers, benodigde GGZ-hulpverlening en onderwijsachterstanden.

- Maatregelen bedoeld om het aantal fysieke contactmomenten tussen mensen te verminderen hebben negatieve gevolgen voor het mentaal welzijn van mensen. Mensen missen vooral de intiemere sociale contacten met mensen van buiten hun huishouden en kleinere bijeenkomsten zoals verjaardagen.
- Hoe restrictiever het pakket aan maatregelen, hoe zwaarder de lockdown, en hoe langer dit voortduurt, hoe lager het (gemiddeld) psychisch welbevinden van burgers en hoe hoger de (gemiddelde) gevoelens van eenzaamheid. Langdurige eenzaamheid kan leiden tot psychische klachten.
- Een aantal groepen in de samenleving is harder geraakt door de coronacrisis dan andere groepen. Het gaat dan o.a. om ouderen en mensen met een kwetsbare gezondheid, jongeren en ZZP'ers. De verschillen namen op diverse gebieden toe, zoals in arbeid, inkomen, scholing, eenzaamheid en welbevinden.
- Er zijn veel zorgen over de gevolgen van de crisis voor jongeren en jongvolwassenen. De gezondheidsrisico's van het virus zijn voor hen tot nu toe lager gebleken dan voor oudere leeftijdsgroepen, maar de gevolgen van de genomen maatregelen blijken aanzienlijk.
- Veel maatregelen grepen in op de kern van hun sociale leven, terwijl contacten met leeftijdsgenoten juist voor hen belangrijk zijn vanwege de ontwikkeling van hun identiteit. De afname in het psychisch welbevinden en toename van enige tot sterke eenzaamheidsgevoelens was bij jongeren en jongvolwassenen het grootst.
- Ook liep een deel van de scholieren en studenten onderwijsvertraging op. Een deel van hen zal deze vertraging vermoedelijk met extra inspanningen weer in kunnen halen. De vertraging is echter het grootst voor degenen die al voor de pandemie op een achterstand stonden. Voor hen betekent dit een verdieping van de achterstanden die er al waren en die zijn niet zomaar in te lopen.
- Jongeren hebben daarnaast grotere kans op werkloosheid, omdat ze vaker (ook als starter) tijdelijk werk hebben in sectoren als de horeca en de uitzendbranche. Ook voor laagopgeleiden, mensen van niet-westerse herkomst en mensen met een arbeidsbeperking is de kans op werkloosheid groter.
- De impact van de coronacrisis versterkt aldus bestaande kwetsbaarheden en legt het vergrootglas op weeffouten in de economische en maatschappelijke instituties, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt en in het sociaal domein. Het gaat dan bijvoorbeeld om de meer kwetsbare positie van mensen in onzeker werk of de beperkte toegang tot hulpverlening vanwege een gebrekkig sociaal netwerk of complexe regelgeving.
- Ook is een aantal sectoren harder geraakt door de crisis dan andere sectoren, omdat zij bijvoorbeeld langdurig moesten sluiten of een slechts een beperkt aantal bezoekers mochten toelaten. Het gaat dan o.a. om de culturele sector, de horeca en reisorganisaties. In deze branches zijn ook veel mensen werkzaam met een tijdelijk of flexibel contract of als ZZP'er.
- Het sociaal vertrouwen is na een kleine opleving aan het begin van de coronacrisis, al in de zomer van 2020 iets gedaald en sindsdien stabiel en weer terug rond het niveau van voor de coronacrisis. Het gaat dan o.a. om saamhorigheid, het gevoel vertrouwen te hebben in anderen en met respect met elkaar omgaan.

7 juli 2021

Ons kenmerk
SCP-2021/1978

- Ook het politiek vertrouwen kent enige fluctuatie en was hoog aan het begin van de crisis, maar is daarna sterk gedaald. Politiek vertrouwen wordt o.a. beïnvloedt door de aanpak van de coronacrisis en politieke actualiteiten.

Reflecties bij mogelijke maatregelen in het najaar

- De coronacrisis laat zien dat de bestrijding van het virus en de maatregelen die worden getroffen ook leiden tot crisiseffecten op andere terreinen. Een meervoudige crisis als deze vereist dus een meervoudige aanpak met perspectief. Bij eventuele uitbraken in het najaar adviseren we dan ook zowel korte- als langetermijn maatschappelijke effecten van maatregelen mee te wegen in de besluitvorming.
- Daarbij is het niet alleen belangrijk om overbelasting van de zorg te voorkomen, maar om tevens doorgang van andere cruciale sectoren en activiteiten zoals (fysiek) onderwijs zo goed mogelijk te borgen.
- Sociaal-maatschappelijke effecten zijn vanzelfsprekend groter wanneer maatregelen restrictiever zijn. Datzelfde geldt wanneer maatregelen landelijk gelden i.p.v. op regionaal niveau, en wanneer sectoren of organisaties volledig moeten sluiten i.p.v. slechts gedeeltelijk.
- Het is belangrijk om te voorkomen dat de negatieve gevolgen van maatregelen onevenredig neerslaan of stapelen bij bepaalde groepen. Bij generieke maatregelen blijken de negatieve gevolgen het grootst voor reeds kwetsbare groepen.
- Het is te verwachten dat de mensen die het hardst zijn geraakt door de crisis in de afgelopen anderhalve jaar, hiervan in het najaar nog niet of onvoldoende zijn hersteld. Negatieve gevolgen van eventuele nieuwe maatregelen komen daar dus bovenop.
- Een aantal genomen maatregelen, zoals de scholensluiting en de avondklok, en de duur daarvan waren zeer ingrijpend en raken aan zowel burger- als grondrechten. Bij dergelijke zware maatregelen is een transparante en zorgvuldige afweging cruciaal voor zowel het vertrouwen in de politiek als draagvlak in de samenleving. Daarbij is het belangrijk oog te houden voor normverschuivingen in de samenleving. Immers de overheid hanteert bij dergelijke maatregelen tijdelijk andere normen voor grondrechten als onderwijs en vrije bewegingsruimte.
- Vanuit het sociaal-maatschappelijk perspectief liggen landelijke en vergaande maatregelen alleen voor de hand wanneer de epidemiologische situatie zeer ernstig is.
- Daarnaast adviseert het SCP waar mogelijk de zeggenschap en verantwoordelijkheid over het leven meer te verleggen richting de samenleving en zo de balans terug te brengen in de rolverdeling tussen overheid, bedrijven en burgers.
- Daarbij zijn duidelijkheid, transparantie, consistentie, gelijke behandeling en representatie belangrijk in zowel besluitvorming en beleid als in de uitvoering. Deze factoren kenmerken een betrouwbare overheid.
- Veel burgers en bedrijven hebben laten zien dat zij bereidwillig en daadkrachtig zijn om oplossingen te bedenken en te organiseren voor maatschappelijke problemen. Dit geldt zowel voor het opstellen van herstelplannen als voor mogelijke beleidsopties bij eventuele nieuwe uitbraken. Zo zijn er bedrijven met terugvalopties bij nieuwe uitbraken op

7 juli 2021

Ons kenmerk
SCP-2021/1978

basis van de ervaringen die de afgelopen anderhalf jaar zijn opgedaan. Gebruik deze ideeën en plannen zowel in de herstelfase als bij nieuwe uitbraken en ga niet te snel over op generieke maatregelen.

Tot slot

De afweging tussen epidemiologische en sociaal-maatschappelijke gevolgen kan alleen goed worden gemaakt op basis van actuele inzichten uit verschillende disciplines, op basis waarvan de politiek een keuze maakt. Het is daarbij van belang om niet alleen de directe gevolgen van mogelijke maatregelen mee te wegen in de besluitvorming, maar tevens de lange termijn gevolgen voor de volksgezondheid, economie, leefomgeving en de maatschappij als geheel.

We zijn uiteraard bereid tot een nadere toelichting op onze reflecties.

Met vriendelijke groet,

Prof. dr. Kim Putters
Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau